

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ
РОБОТИ СТУДЕНТІВ
з дисципліни
“ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА”
(для бакалаврів)**

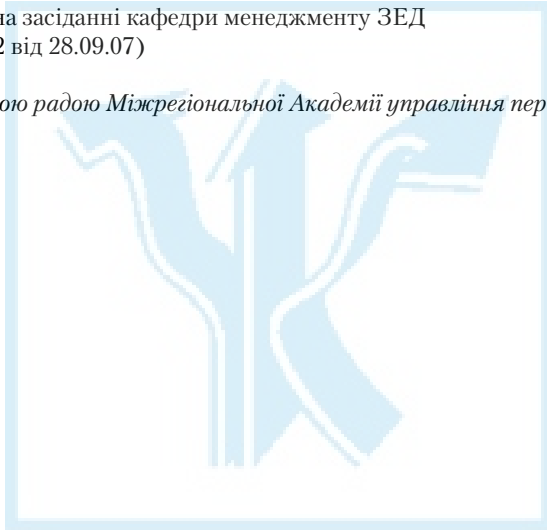
МАУП

Київ 2008

Підготовлено доктором філософії в галузі економіки, доцентом кафедри менеджменту ЗЕД *Ю. А. Бовтрук*

Затверджено на засіданні кафедри менеджменту ЗЕД
(протокол № 2 від 28.09.07)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

МАУП

Бовтрук Ю. А. Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни “Зовнішньоекономічна політика” (для бакалаврів). — К.: МАУП, 2008. — 62 с.

Методичні рекомендації містять пояснювальну записку, тематичний план дисципліни “Зовнішньоекономічна політика”, методичні рекомендації щодо самостійного вивчення кожної теми, запитання для самоперевірки, теми рефератів, список літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2008

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

В умовах переходу до кредитно-модульної системи навчання збільшується значення та зростають обсяги самостійної роботи студентів, адже одним з основних завдань вищої освіти є формування творчої особистості фахівця, здатного до самоосвіти. Самостійна робота покликана сприяти засвоєнню студентом навчальної програми в повному обсязі, оскільки навички й уміння найефективніше формуються в процесі придбання власного досвіду з наступним його осмисленням, перевіркою на практиці. Самостійна робота покладає основну відповідальність за результати навчання на студента як особистість. Самостійна робота важлива ще й тому, що, як стверджують експерти, людина запам'ятовує в середньому 10 % того, що чує, 50 % того, що бачить і 90 % того, що робить сама.

Глобалізація світової економіки викликає необхідність до переосмислення й пошуку нового підходу до формування зовнішньої політики країн світу. На сучасному етапі стало неможливим відокремлення зовнішньої політики від зовнішньоекономічної (ЗЕП). Водночас практика багатьох країн світу довела безпосередній зв'язок між зовнішньоекономічною й макроекономічною політикою країни. Для прискорення економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності економіки необхідне максимально ефективно регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Недоліки системи зовнішньоекономічної політики неодмінно негативно впливають на показники макроекономічної стабільності. У зв'язку з переходом України до ринкової економіки, інтеграцією до світового господарства дуже гостро постала проблема формування її ефективної ЗЕП. Це викликає необхідність вивчення й ґрунтовного засвоєння процесу формування й реалізації ЗЕП, аналізу арсеналу її інструментів та заходів. Фахова обізнаність із системою зовнішньоекономічної політики країн світу та України має виняткове значення у становленні професійної майстерності та загальної культури фахівців у сфері менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, а також міжнародних і міжнародних економічних відносин.

Предметом дисципліни “Зовнішньоекономічна політика” є система державних заходів у сфері зовнішньоекономічних зв'язків.

Метою вивчення дисципліни є засвоєння основних положень та інструментів зовнішньоекономічної політики, її специфіки.

Завдання курсу:

1. Ознайомити студентів з основними положеннями теорії зовнішньоекономічної політики.
2. Розкрити види та показати механізм дії основних інструментів зовнішньоекономічної політики.
3. Навчити аналізувати статистичні дані зовнішньоекономічної політики і будувати на їх основі таблиці, графіки, діаграми.
4. Прищепити навички аналізу основних тенденцій розвитку зовнішньоекономічної політики України та інших країн світу.

Унаслідок проведеної самостійної роботи і творчого засвоєння основних положень навчальної дисципліни студент повинен **вміти**:

- *аналізувати* стан і тенденції розвитку сучасної зовнішньоекономічної політики;
- *самостійно виявляти* (з урахуванням обставин і часу) нові риси та напрями всіх видів зовнішньоекономічної політики;
- *оцінювати* значення зарубіжного досвіду для формування зовнішньоекономічної політики України.

Метою самостійної роботи студентів з дисципліни “Зовнішньоекономічна політика” є активізація процесу навчання, поглиблення теоретичних та набуття практичних навичок у сфері ЗЕП. Цьому сприятиме також самостійне написання рефератів, список тем для яких пропонується в кінці кожної теми.

Перевірити засвоєння матеріалу допоможуть студентам наведені наприкінці кожної теми питання і тести. Якщо студент не зміг самостійно опрацювати певну тему і розв'язати тести, в нього виникли труднощі при підготовці реферату, він має звернутися до викладача за індивідуальною консультацією.

Форми контролю знань студентів

Контроль знань студентів здійснюється шляхом:

- усного опитування;
- тестування (у тому числі на ПК);
- перевірки конспектів;
- перевірки і рецензування рефератів;
- проведення “круглого столу” та дискусій з тем, що вивчаються;
- перевірки виконання індивідуальних завдань;
- перевірки виконання ситуаційних завдань.

При цьому викладач дотримується таких критеріїв оцінок.

Оцінка “**відмінно**” ставиться, якщо студент теоретично правильно і вичерпно відповів на поставлене запитання, показав всебічне системне та глибоке знання програмного матеріалу з відповідної теми, вільно виконав запропоновані завдання, опрацював основну та додаткову літературу.

Оцінка “**добре**” ставиться, якщо студент теоретично правильно, але не вичерпно відповів на поставлене запитання, показав в цілому повне знання програмного матеріалу, успішно виконав запропоновані завдання і засвоїв матеріал основної літератури.

Оцінка “**задовільно**” ставиться, якщо студент в цілому відповів на поставлене запитання, показав достатній рівень знань з основного програмного матеріалу дисципліни, але не зміг переконливо аргументувати свою відповідь, помилився у використанні понятійного апарату, виявив недостатні знання рекомендованої літератури.

Оцінка “**незадовільно**” ставиться, якщо студент неправильно відповів на поставлене запитання, продемонстрував значні недоліки в знаннях основного матеріалу, допустив принципових помилок при використанні завдань, передбачених програмою, ухилився від аргументувань, показав незадовільні знання рекомендованої літератури чи взагалі нічого не відповів.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
“ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА”

№ пор.	Назва змістового модуля і теми
1	2
	Змістовий модуль I. Засади, цілі та державні органи зовнішньоекономічної політики
1	Теоретичні засади зовнішньоекономічної політики
2	Державні органи зовнішньоекономічної політики
	Змістовий модуль II. Види та інструменти зовнішньоекономічної політики
3	Митно-тарифні засоби регулювання зовнішньоторговельного обороту – інструменти зовнішньоекономічної політики
4	Засоби нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі як торговельно-політичні феномени

1	2
5	Рух капіталів і зарубіжних інвестицій у контексті зовнішньоекономічної політики
6	Зовнішня валютно-фінансова та кредитна політика
7	Зовнішньоекономічна політика та платіжний баланс
8	Політика конкурентоспроможності національної економіки
9	Інноваційна політика у структурі зовнішньоекономічної
Змістовий модуль III. Зовнішньоекономічна політика України	
10	Роль ГАТТ/СОТ у формуванні зовнішньоторговельної політики України
11	Сучасна зовнішньоекономічна політика України
12	Основні вектори зовнішньоекономічної політики України
Разом годин: 108	

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ ТЕМ КУРСУ

Змістовий модуль I. Засади, цілі та державні органи зовнішньоекономічної політики

Тема 1. Теоретичні засади зовнішньоекономічної політики

Міні-лексикон: зовнішньоекономічна політика (ЗЕП), економічна політика, економічна теорія, міжнародні економічні відносини, зовнішньоекономічні зв'язки, зовнішньоекономічні інтереси, механізм ЗЕП, інструменти ЗЕП.

Вивчення теоретичних засад зовнішньоекономічної політики студент повинен розпочати з розкриття сутності економічної політики, складовим елементом якої є ЗЕП. Потрібно запам'ятати, що іншими основними складовими економічної політики є: фінансово-кредитна, бюджетна, інвестиційна, науково-технічна, соціальна, аграрна, регіональна політика. Студент повинен вміти відрізнити економічну політику від економічної теорії.

Вивчаючи сутність ЗЕП, студент має зрозуміти, що трактування ЗЕП містить дві складові: з одного боку, ЗЕП – це система державних заходів, спрямованих на найбільш сприятливий розвиток економічних зв'язків із зарубіжними країнами, а з іншого боку, ЗЕП – це стратегія самих учасників міжнародного ринку. Цей навчальний курс

розглядає ЗЕП з точки зору першої складової. Під час засвоєння цієї теми необхідно з'ясувати основну мету, цілі, функції та механізм ЗЕП.

Механізм ЗЕП — це державні органи та інструменти ЗЕП. Державні органи включають дві підсистеми: національні органи та міжурядові організації. Інструменти ЗЕП поділяються на економічні та адміністративні. Основними складовими ЗЕП є: зовнішньоторгова, грошово-кредитна, валютно-фінансова, інвестиційна, митна, інноваційна політика, політика міграції робочої сили, науково-технічного співробітництва, регулювання платіжного балансу, конкурентоспроможності національної економіки.

Важливо зосередити увагу на вивченні п'яти типів ЗЕП, якими є: пасивна відповідь, захисна відповідь, заходи економічної агресії, “експлуатаційний” підхід, конструктивні спроби узгоджувати свою політику з діями інших країн.

ЗЕП формується під впливом таких основних чинників: закономірностей розвитку й розміщення продуктивних сил, спільних інтересів країн та національних інтересів країн. Студенти повинні засвоїти також основні напрями розвитку сучасної ЗЕП.

Питання для самоперевірки

1. Економічна політика, її цілі й елементи.
2. Чим економічна політика відрізняється від економічної теорії?
3. Розкрийте два трактування ЗЕП.
4. З чого складається механізм ЗЕП?
5. Функції ЗЕП.
6. Перелічіть основні складові ЗЕП.
7. Визначте обов'язки держави згідно із засадами ЗЕП.
8. Розкрийте сутність п'яти типів ЗЕП.
9. Чинники впливу на формування ЗЕП.
10. Розкрийте основні риси розвитку сучасної ЗЕП.

Теми рефератів

1. Економічна політика: сутність, цілі та основні елементи.
2. Зовнішньоекономічна політика: сутність та види.
3. Функції зовнішньоекономічної політики.
4. Національний економічний інтерес — головна рушійна сила зовнішньоекономічної політики.
5. Зовнішньоекономічна політика та національна безпека країни.

Література: основна [12; 13; 15; 16; 20; 22; 24; 34];
додаткова [44; 45; 50]

Тести

1. Зовнішньоекономічна політика – це:

- а) всі зв'язки між країнами у сфері економіки;
- б) система державних заходів, спрямованих на найбільш сприятливий розвиток економічних зв'язків із зарубіжними країнами;
- в) стратегія самих учасників міжнародного ринку;
- г) діяльність національних суб'єктів за кордоном та іноземних суб'єктів на території певної країни.

2. Елементами економічної політики є:

- а) аграрна політика;
- б) зовнішньоекономічна політика;
- в) транснаціональна політика;
- г) соціальна політика.

3. Визначте адміністративні інструменти ЗЕП:

- а) специфічні вимоги до товарів;
- б) пільгові кредити експортерам;
- в) ліцензування;
- г) звільнення від сплати податків.

4. Вкажіть міжурядові органи, що здійснюють ЗЕП:

- а) ОЕСР;
- б) Міжнародні ради з кави, цукру;
- в) Міністерство торгівлі;
- г) консульства.

5. Діяльність міжурядових організацій, що здійснюють ЗЕП, спрямована на:

- а) обмеження доступу іноземних товарів на внутрішній ринок;
- б) регулювання міжнародного руху капіталів;
- в) контроль припливу в країну іноземного капіталу;
- г) регулювання міжнародного руху товарів.

6. Необхідність захисту певних галузей і підприємств в період становлення нових виробництв – це така функція ЗЕП:

- а) наступальна;
- б) захисна;
- в) фіскальна;
- г) балансувальна.

7. Різниця між економічною політикою і економічною теорією:

- а) існує;
- б) не існує.

8. Намагання деяких країн використати зростаючу взаємозалежність економік країн світу такими засобами, які прийнятні лише для обмеженої кількості держав – це такий тип ЗЕП:

- а) економічна агресія;
- б) захисна відповідь;
- в) “експлуатаційний” підхід;
- г) пасивна відповідь.

9. Діяльність національних органів ЗЕП спрямована на:

- а) форсування вітчизняного експорту;
- б) регулювання міжнародного руху робочої сили;
- в) обмеження доступу іноземних товариств на внутрішній ринок;
- г) контроль припливу в країну іноземної робочої сили.

10. Вкажіть національні органи ЗЕП:

- а) Міністерство економіки;
- б) МВФ;
- в) ООН;
- г) дипломатичні представництва.

11. Встановіть відповідність:

1. Політика	а) діяльність держави щодо управління розвитком економіки в національних інтересах;
2. ЗЕП	б) наука про ведення господарства;
3. Економіка	в) наука, що вивчає умови та способи досягнення цілей держави;
4. Економічна політика	г) система державних заходів, спрямованих на найбільш сприятливий розвиток економічних зв'язків із зарубіжними країнами.

12. Зазначте, чи примушує держава суспільство жити всупереч об'єктивним економічним законам:

- а) так;
- б) ні.

13. Основними складовими ЗЕП є:

- а) митна політика;
- б) соціальна політика;
- в) валютно-фінансова політика;
- г) грошово-кредитна політика.

14. Вкажіть основну мету ЗЕП:

- а) вдосконалення структури національної економіки;
- б) забезпечення та підвищення добробуту людей;
- в) стимулювання економічних зв'язків із зарубіжними країнами;
- г) підвищення національної безпеки.

15. Визначте економічні інструменти ЗЕП:

- а) митні тарифи;
- б) ембарго;
- в) субсидії;
- г) бюрократичне ускладнення митних процедур.

Тема 2. Державні органи зовнішньоекономічної політики

Міні-лексикон: Верховна Рада, Президент, Кабінет Міністрів, Національний банк, Міністерство фінансів, Міністерство закордонних справ, Міністерство торгівлі, Міністерство економіки, Антимонопольний комітет, Державна митна служба.

Під час вивчення цієї теми перш за все студенти повинні усвідомити основні цілі функціонування системи державних органів ЗЕП. Ними в Україні є: захист економічних інтересів нашої держави та інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, забезпечення збалансованості економіки та рівноваги внутрішнього ринку, створення найбільш сприятливих умов для інтеграції економіки в систему міжнародного поділу праці, стимулювання прогресивних структурних змін в економіці, заохочення конкуренції та ліквідація монополізму у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Студенти повинні запам'ятати основні державні органи ЗЕП. Ними в Україні є: Верховна Рада, Президент, Кабінет Міністрів, Національний банк, Міністерство фінансів, Міністерство закордонних справ, Міністерство торгівлі, Міністерство економіки, Антимонопольний комітет, Державна митна служба.

Слід з'ясувати основні функції, які виконує кожен з перелічених державних органів ЗЕП. Так, деякими з основних функцій Верхов-

ної Ради є: затвердження основних напрямків зовнішньоекономічної політики України, прийняття, зміна та скасування законів у сфері ЗЕП; функції Президента: розроблення та коригування концепції ЗЕП України, прийняття нормативних документів, контроль за реалізацією ЗЕП України; функції Кабінету Міністрів: вживання заходів до здійснення ЗЕП України відповідно до законів України, здійснення координації діяльності міністерств і відомств в сфері ЗЕП; функції Національного банку України: проведення валютної політики, встановлення офіційного курсу національної валюти, збереження і використання золотовалютного резерву України; функції Міністерства економіки України: реалізація заходів щодо здійснення ЗЕП України, забезпечення проведення єдиної зовнішньоекономічної політики при здійсненні суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності виходу на зовнішній ринок, здійснення заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності; функції Міністерства фінансів: розроблення фінансової політики; функції Міністерства закордонних справ: сприяння визначенню зовнішньоекономічних орієнтирів і зовнішньополітичному забезпеченню національних економічних інтересів України; функції Державної митної служби: стягнення митних зборів і податків, розроблення митних правил і процедур, ведення митної статистики; функції Антимонопольного комітету: контроль за дотриманням антимонопольного законодавства тощо.

Питання для самоперевірки

1. Основні цілі діяльності системи державних органів зовнішньоекономічної політики.
2. Перелічіть державні органи ЗЕП.
3. Назвіть найвищий державний орган ЗЕП України.
4. Визначте функції вищого законодавчого органу ЗЕП, що існує в кожній країні.
5. Розкрийте функції вищого виконавчого органу ЗЕП, що існує в кожній країні.
6. Основні функції Верховної Ради України.
7. Повноваження Президента в сфері ЗЕП.
8. Компетенція Кабінету Міністрів України в сфері ЗЕП.
9. Заходи Національного банку України в сфері ЗЕП.
10. Чи є Міністерство економіки та Антимонопольний комітет державними органами ЗЕП?

Теми рефератів

1. Цілі та завдання функціонування системи державних органів ЗЕП.
2. Верховна Рада і Президент України: обов'язки та повноваження у сфері ЗЕП.
3. Національний банк України як основний орган здійснення валютної політики країни.
4. Кабінет Міністрів України: компетенція в сфері ЗЕП.
5. Міністерство економіки та Антимонопольний комітет у системі державних органів зовнішньоекономічної політики.

Література: основна [1; 3; 8; 14; 15]

додаткова [41; 44; 45; 65]

Тести

1. Верховна Рада – це:

- а) виконавчий орган ЗЕП України;
- б) законодавчий орган ЗЕП України;
- в) державний орган ЗЕП України;
- г) недержавний орган ЗЕП України.

2. До місцевих державних органів зовнішньоекономічної політики належать:

- а) регіональні митні служби;
- б) ради народних депутатів;
- в) державна митна служба;
- г) міжнародні валютні біржі.

3. Основними функціями Національного банку України є:

- а) реалізація валютної політики держави;
- б) затвердження головних напрямів зовнішньоекономічної політики України;
- в) регулювання курсу національної валюти;
- г) зберігання й використання золотовалютного резерву.

4. Функціями вищого виконавчого органу ЗЕП, що існує у кожній країні, є:

- а) прийняття законів у сфері ЗЕП;
- б) видання розпоряджень на основі прийнятих законів у сфері ЗЕП;

- в) контроль за виконанням законів у сфері ЗЕП;
- г) забезпечення раціонального використання коштів, виділених на здійснення ЗЕП.

5. Основними функціями Президента у сфері ЗЕП є:

- а) здійснення міжнародних розрахунків;
- б) розроблення та коригування концепції ЗЕП України;
- в) підписання міжурядових державних угод про економічне співробітництво;
- г) контроль за здійсненням ЗЕП України.

6. Найвищим державним органом зовнішньоекономічної політики в Україні є:

- а) НБУ;
- б) Антимонопольний комітет;
- в) Верховна Рада;
- г) Президент.

7. Митні органи, реалізуючи митну політику, виконують такі основні завдання:

- а) контроль за переміщенням валютних цінностей через митний кордон;
- б) збереження золотовалютного резерву країни;
- в) сприяння захисту інтелектуальної власності;
- г) боротьба з контрабандою й порушенням митних правил.

8. Затвердження основних напрямів зовнішньоекономічної політики України — це функція:

- а) Верховної Ради;
- б) Міністерства економіки;
- в) НБУ;
- г) Державної митної служби.

9. Основними цілями державних органів ЗЕП України є:

- а) забезпечення збалансованості економіки та рівноваги внутрішнього ринку;
- б) захист економічних інтересів України та інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;
- в) створення найбільш сприятливих умов для інтеграції України в систему міжнародного поділу праці.

10. Основними функціями Верховної Ради України як найвищого органу зовнішньоекономічної політики України є:

- а) затвердження основних напрямів зовнішньоекономічної політики;
- б) контроль за виконанням законів у сфері ЗЕП;
- в) розгляд, затвердження, зміна структури державних органів ЗЕП;
- г) укладення й ратифікація міжнародних договорів України.

11. Визначте державні органи зовнішньоекономічної політики:

- а) Президент;
- б) міжнародні біржі;
- в) Парламент;
- г) міжнародні організації;
- д) регіональні митні служби;
- е) Державна митна служба.

12. Національний банк України є основним органом здійснення політики країни:

- а) інвестиційної;
- б) інноваційної;
- в) зовнішньоторговельної;
- г) валютної.

13. Функціями вищого законодавчого органу ЗЕП, що існує у кожній країні, є:

- а) забезпечення раціонального використання коштів, виділених на здійснення ЗЕП;
- б) асигнування коштів на ефективне проведення ЗЕП;
- в) контроль за виконанням законів у сфері ЗЕП;
- г) прийняття законів у сфері ЗЕП.

14. До компетенції Кабінету Міністрів України належить:

- а) вживання заходів щодо здійснення ЗЕП України відповідно до законів України;
- б) здійснення координації діяльності міністерств і відомств із регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- в) проведення антидемпінгових розслідувань;
- г) забезпечення складання платіжного балансу.

15. Основними функціями Міністерства економіки як державного органу ЗЕП є:

- а) забезпечення проведення єдиної ЗЕП при здійсненні суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності виходу на зовнішній ринок;
- б) гарантування кредитів, що надаються суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності іноземними банками;
- в) реєстрація міжнародних господарських контрактів, що мають стратегічне значення для України;
- г) розробка відповідних нормативних документів — наказів, інструкцій, листів.

**Змістовий модуль II. Види та інструменти
зовнішньоекономічної політики**

**Тема 3. Митно-тарифні засоби регулювання
зовнішньоторговельного обороту — інструменти зовнішньоекономічної політики**

Міні-лексикон: лібералізація (вільна торгівля), протекціонізм, митний тариф, мито, країна походження товару, тарифна ескалація.

Вивчення цієї теми потрібно починати з розкриття сутності зовнішньоторговельної політики держави як складової ЗЕП. Слід за своїти основні цілі зовнішньоторговельної політики та основні підходи до регулювання міжнародної торгівлі.

Існують два типи зовнішньоторговельної політики — лібералізація (вільна торгівля) та протекціонізм. Лібералізація — це мінімум втручання держави у зовнішню торгівлю, яка розвивається на основі дії вільних ринкових сил попиту і пропозиції. Протекціонізм — це політика державного втручання в зовнішню торгівлю, спрямована на захист національної економіки від іноземної конкуренції. У чистому вигляді ці два типи зовнішньоторговельної політики ніде й ніколи не застосовуються. Форми протекціонізму: селективний, галузевий і колективний.

Інструменти державного регулювання міжнародної торгівлі поділяються на тарифні та нетарифні. Митний тариф — це систематизований перелік ставок мит. Мито — це податок, який стягується з товару при перетині ним митного національного кордону. За об'єктом обкладання мито поділяють на: імпортне, експортне, транзитне; за

способом стягування — на адвалорне, специфічне й комбіноване; за характером — на сезонне й спеціальне; за походженням — на автономне, договірне й преференційне.

Важливо зосередити увагу на вивченні функцій мита, якими є: фіскальна, протекціоністська, регулятивна (балансувальна) й політична.

Необхідно акцентувати увагу на розумінні економічної та торговельно-політичної ролі мита. Студенти повинні вміти аналізувати наслідки митно-тарифного регулювання для економіки країни, зокрема наслідки запровадження імпортного та експортного митного тарифу, а також засвоїти особливості митно-тарифної політики. Однією з особливостей сучасної митно-тарифної політики є можливість тарифної ескалації. Тарифна ескалація — це підвищення рівня митного обкладання товарів з мірою зростання ступеня їхньої обробки.

Питання для самоперевірки

1. Чи допускає регулювання міжнародної торгівлі цілеспрямований вплив держави на торговельні відносини з іншими країнами?
2. Назвіть два типи зовнішньоторговельної політики. Розкрийте їх сутність.
3. Визначте групи, на які поділяються інструменти державного регулювання міжнародної торгівлі.
4. Що таке мито? Митний тариф? Назвіть види мит.
5. Чи є зараз транзитне мито популярним заходом зовнішньоторговельної політики? Чому?
6. Функції мита.
7. Економічна роль мита.
8. Торговельно-політична роль мита.
9. Наслідки митно-тарифного регулювання для економіки країни.
10. Тарифна ескалація.

Теми рефератів

1. Лібералізація та протекціонізм як типи зовнішньоторговельної політики держави.
2. Функції мита та їх реалізація у сфері зовнішньоекономічної політики.
3. Митно-тарифне регулювання: сутність та роль у зовнішньоекономічній політиці.

4. Митно-тарифне регулювання та його наслідки для економіки країни.
5. Особливості митно-тарифної політики України.

Література: основна [2; 8; 17; 22; 26; 34]
додаткова [47; 56; 60; 68]

Тести

1. Мінімум втручання держави в сферу зовнішньої торгівлі – це політика:

- а) протекціонізму;
- б) вільної торгівлі.

2. Зазначте, чи часто сьогодні у світовій практиці застосовується транзитне мито:

- а) так;
- б) ні.

3. Мито сплачує:

- а) виробник;
- б) споживач;
- в) дистриб'ютор;
- г) працівник митниці.

4. Для галузей, що спеціалізуються на виробництві стратегічних товарів, захисне мито:

- а) потрібне;
- б) не потрібне.

5. Наслідками запровадження імпортного мита є:

- а) одержання державою додаткового доходу;
- б) збільшення обсягу імпорту;
- в) зменшення обсягу імпорту;
- г) збільшення внутрішнього виробництва товару;
- д) підвищення добробуту споживачів.

6. Протекціонізм, що захищає певні галузі – це протекціонізм:

- а) колективний;
- б) селективний;
- в) галузевий.

7. Поповнення бюджету — це функція мита:

- а) балансувальна;
- б) фіскальна;
- в) політична;
- г) протекціоністська.

8. Митні ставки, що не можуть змінюватись залежно від обставин, називають:

- а) змінними;
- б) постійними;
- в) сезонними;
- г) стабільними.

9. Встановити відповідність:

1. Митний тариф	а) податок, який стягується з товару при перетині ним митного кордону;
2. Мито	б) підвищення рівня митного обкладання товарів у міру зростання ступеня їх обробки;
3. Тарифна ескалація	в) країна, де товар було повністю виготовлено або достатньо перероблено;
4. Країна походження товару	г) систематизований перелік ставок мит або власне ставка мита.

10. Мито, яке нараховується як відсоток від вартості товару, називається:

- а) імпордне;
- б) сезонне;
- в) специфічне;
- г) адвалорне.

11. Зазначте, чи вигідно країнам у сучасних умовах встановлювати транзитне мито:

- а) так;
- б) ні.

12. За об'єктом обкладання мита бувають:

- а) адвалорні, специфічні, комбіновані;
- б) антидемпінгові, транзитні, імпорتنі;
- в) преференційні, договірні, експортні;
- г) імпорتنі, експортні, транзитні.

13. Зазначте, чи правильне твердження, що протекціонізм найбільш вигідний для розвинених країн світу:

- а) так;
- б) ні.

14. Економічна роль мита — це:

- а) надходження коштів до держбюджету;
- б) тиск на конкурентів;
- в) збільшення внутрішньої зайнятості;
- г) забезпечення обороноздатності країни.

15. Зазначте, чи є правильним процес скасування ставки мита на товари, імпорту яких є життєво необхідним:

- а) так;
- б) ні.

Тема 4. Засоби нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі як торговельно-політичні феномени

Міні-лексикон: квота, ембарго, ліцензування, ліцензія, технічні бар'єри, внутрішні податки і збори, вимоги національного вмісту, демпінг, субсидії, експортні кредити.

При вивченні цієї теми необхідно усвідомити місце і роль засобів нетарифного регулювання в системі зовнішньоторгівельної політики, засвоїти випадки, в яких державою застосовуються нетарифні бар'єри.

Нетарифні обмеження класифікуються за трьома групами: кількісні, приховані та фінансові. З усіх різновидів нетарифних бар'єрів найбільшого поширення набули кількісні обмеження. Серед кількісних обмежень найбільш розповсюдженою є квота. Квота — це кількісна міра обмеження експорту чи імпорту товару, визначеною кількістю або сумою на певний проміжок часу. Квота, яка дорівнює нулю, називається ембарго. За напрямом дії квоти поділяються на експортні та імпорتنі; за масштабом охоплення — на глобальні, індивідуальні та групові. Студенти повинні засвоїти особливості встановлення квот.

Іншим поширеним видом нетарифних обмежень є ліцензування. Ліцензування — це заборона вільного ввезення або вивезення товарів. Воно здійснюється за допомогою ліцензії. Ліцензія — це дозвіл, виданий державними органами на експорт чи імпорт товару у встановлених кількостях за визначений проміжок часу. Основними

видами ліцензії є: разова, генеральна, глобальна та автоматична. Необхідно проаналізувати, чому нерідко перевага віддається імпортерам перед тарифами.

Засобами прихованого протекціонізму є: політика державних закупівель, внутрішні податки та збори, вимоги національного вмісту й технічні обмеження.

Фінансовими методами зовнішньоторговельної політики є демпінг, субсидії та експортні кредити. Демпінг — це експорт товарів за цінами нижче собівартості чи принаймні за нижчою ціною, ніж на внутрішньому ринку країни-імпортера. Субсидії — це фінансова підтримка державними органами національних виробників.

Питання для самоперевірки

1. У яких випадках держава застосовує нетарифні засоби регулювання зовнішньої торгівлі?
2. Класифікація нетарифних обмежень.
3. Які види нетарифних обмежень набули найбільшого поширення?
4. Що таке квота, її види?
5. Розкрийте сутність ліцензування. Що таке ліцензія?
6. Перевага імпортерів квот перед тарифами.
7. Заходи прихованого протекціонізму.
8. Що таке політика державних закупівель? Технічні бар'єри?
9. Перелічіть фінансові нетарифні бар'єри.
10. Що таке демпінг?

Теми рефератів

1. Засоби нетарифного регулювання: місце і роль у системі зовнішньоторговельної політики.
2. Квотування й ліцензування як інструменти нетарифного регулювання.
3. Заходи прихованого протекціонізму: сутність і роль у регулюванні міжнародної торгівлі.
4. Фінансові методи зовнішньоторговельної політики.
5. Демпінг та антидемпінгові розслідування.

Література: основна [2; 3; 8; 14; 17; 22; 26; 34]
додаткова [46; 47; 56; 63; 71]

Тести

1. Найбільшого поширення набули наступні нетарифні обмеження:

- а) фінансові;
- б) кількісні;
- в) приховані.

2. Дозвіл, виданий державними органами не експорт чи імпорт товару, називається:

- а) квота;
- б) субсидія;
- в) ліцензія;
- г) експортний кредит.

3. Демпінг – це:

- а) фінансова чи інша підтримка державними органами національних виробників;
- б) встановлення національних стандартів якості;
- в) заборона вільного ввезення або вивезення товарів;
- г) експорт товарів за цінами нижчими за собівартість.

4. Для здійснення швидких дій адміністративних органів ефективніші:

- а) квоти;
- б) тарифи.

5. Законодавче встановлення певного відсотка вартості товару, який мусить забезпечуватися місцевим виробником – це:

- а) технічні бар'єри;
- б) політика державних закупівель;
- в) вимоги національного вмісту;
- д) внутрішні податки і збори.

6. Зазначте, які зовнішньоторговельні обмеження обмежують ввезення товарів через механізм цін:

- а) кількісні;
- б) тарифні.

7. З кожного виду товару може встановлюватися вид(ів) квот:

- а) 5;
- б) 2;

- в) 4;
- г) 1.

8. Нетарифні заходи застосовуються державою у разі:

- а) поповнення Держбюджету;
- б) погіршення платіжного балансу країни;
- в) поліпшення платіжного балансу країни;
- г) досягнення максимального рівня зовнішньої заборгованості.

9. Введення квот дозволяє утримувати імпорту на рівні:

- а) незмінному;
- б) змінному.

10. Дозвіл на експорт чи імпорту того або іншого товару в будь-яку країну світу протягом одного року без обмежень кількості угод – це ліцензія:

- а) генеральна;
- б) глобальна;
- в) разова;
- г) автоматична.

11. Кількість технічних регламентів у більшості країн:

- а) зростає;
- б) падає;
- в) не змінюється.

12. Більшість нетарифних обмежень накладаються на сільськогосподарські товари:

- а) так;
- б) ні.

13. Знайти відповідність:

1. Ліцензія	а) заборона експорту чи імпорту;
2. Демпінг	б) кількісна міра обмеження експорту чи імпорту товару певною кількістю на певний проміжок часу;
3. Ембарго	в) дозвіл, виданий державними органами на експорт чи імпорту товару у встановлених кількостях за визначений проміжок часу;
4. Квота	г) експорт товарів за цінами нижче собівартості.

14. За масштабом охоплення квоти бувають:

- а) глобальні, індивідуальні, імпорتنі;
- б) групові, глобальні, експортні;
- в) глобальні, індивідуальні, групові;
- г) експортні, імпорتنі, глобальні.

15. Перевага віддається імпортним квотам перед тарифами:

- а) так;
- б) ні.

Тема 5. Рух капіталів і зарубіжних інвестицій у контексті зовнішньоекономічної політики

Міні-лексикон: міжнародний рух капіталу, прямі зарубіжні інвестиції (ПЗІ), національна інвестиційна політика, експропріація, націоналізація, інвестиційні режими, політика імпортозаміщення, політика стимулювання експорту.

Вивчення цієї теми потрібно розпочати з розуміння суті міжнародного руху капіталу та інвестиційної діяльності. Міжнародний рух капіталу — це виділення з обігу частини національного капіталу й включення його у виробничий процес або обіг в інших країнах. Прямі зарубіжні інвестиції (ПЗІ) — це вкладання капіталу в підприємства за кордоном. На цій основі виникають тривалі ділові зв'язки між інвестором і підприємством-об'єктом: передавання сучасних технологій, ринкових секторів, права використання торгової марки інвестора. Особливу увагу необхідно приділити вивченню основної причини ПЗІ, їх спонукальних мотивів, загального економічного ефекту ПЗІ, позитивного й негативного впливу ПЗІ на країни, які приймають. Слід засвоїти фактори, що стимулюють ввіз та вивіз капіталу.

Національна інвестиційна політика — це сукупність правил та інструментів регулювання іноземних і зарубіжних інвестицій. Основними інструментами державної інвестиційної політики є: митно-тарифні й кількісні обмеження, створення експортних промислових зон, податкові пільги, пільги в митно-тарифній сфері, субсидування інвестицій, відсоткові обмеження зарубіжної власності в засновницькому капіталі місцевих компаній, ліцензійний порядок ПЗІ, обмеження на переказ прибутку за кордон, вимоги щодо передачі технологій, заборона функціонування на місцевому ринку, в тому числі обмеження на створення СП.

Студенти повинні засвоїти інвестиційні режими, якими є: режим найбільшого сприяння, національний режим, режим недискримінації, режим дискримінації, режим прозорості. Необхідно вміти аналізувати інвестиційну політику країни, що приймає.

Під час вивчення цієї теми слід акцентувати увагу на різновидах інвестиційної політики. Ними є: політика імпортозаміщення та політика стимулювання експорту. Основна ціль політики імпортозаміщення — це захист нових і слабозвинених галузей. Політика стимулювання експорту передбачає, що ПЗІ слугують джерелом стимулювання експорту з використанням місцевої робочої сили та природних ресурсів.

Серед інвестиційної політики щодо залучення іноземних інвестицій в загальному вигляді можна виокремити політику заохочування іноземних інвестицій і політику обмеження іноземних інвестицій. За ступенем регулювання іноземної інвестиційної діяльності виокремлюють політику мінімального, середнього й значного рівня регулювання.

Питання для самоперевірки

1. Міжнародний рух капіталу.
2. Значення міжнародного кредиту.
3. Позитивний вплив ПЗІ на країни, що приймають.
4. Негативний вплив ПЗІ на країни, що приймають.
5. Що таке національна інвестиційна політика?
6. Назвіть інструменти державної інвестиційної політики.
7. Інвестиційні режими.
8. Цілі державної політики щодо залучення ПЗІ.
9. Політика імпортозаміщення та політика стимулювання експорту.
10. Політика заохочування та політика обмеження іноземних інвестицій.

Теми рефератів

1. Вивезення капіталу як шлях максимізації прибутку.
2. Інвестиційна політика як складова зовнішньоекономічної політики.
3. Прямі зарубіжні інвестиції: заходи стимулювання та обмеження.
4. Інвестиційна політика країни, що приймає.
5. Інвестиційна політика: імпортозаміщення та стимулювання експорту.

Література: основна [2; 17; 18; 21; 22; 25; 26];
додаткова [40; 47; 56; 71]

Тести

1. Країни, в яких наявні фінансові ресурси перевищують можливість їхнього прибуткового застосування:

- а) надають кредити країнам, в яких нижчі відсотки по кредитах;
- б) беруть кредити;
- в) надають кредити країнам, в яких вищі відсотки по кредитах;
- г) не надають кредитів.

2. Позитивним впливом ПЗІ на країни, що приймають, є:

- а) збільшення імпорту товарів, необхідних для ТНК;
- б) зменшення безробіття;
- в) “відплив інтелекту” в головне підприємство;
- г) передання нових технологій.

3. Факторами, що стимулюють ввіз капіталу, є:

- а) можливість модернізації виробництва;
- б) прагнення розташувати в інших країнах шкідливе виробництво;
- в) підтримка рівня зайнятості;
- г) наявність дешевої сировини.

4. Різновидами інвестиційної політики є:

- а) політика стимулювання експорту;
- б) політика стимулювання імпорту;
- в) політика обмеження експорту;
- г) політика імпортозаміщення.

5. Захист нових і малорозвинених галузей — це мета політики:

- а) стимулювання експорту;
- б) стимулювання імпорту;
- в) імпортозаміщення;
- г) імпортозаохочення.

6. Міжнародне переміщення факторів виробництва включає:

- а) міжнародний рух капіталу;
- б) міжнародну передачу технологій;
- в) міжнародне переміщення послуг;
- г) міжнародний рух робочої сили.

7. Зазначте, чи належить інвестування до міжнародного руху капіталів:

- а) так;
- б) ні.

8. Інвестиційний режим, при якому країна, що приймає, ставиться до зарубіжних інвесторів не менш сприятливо, ніж до національних, — це режим:

- а) дискримінації;
- б) найбільшого сприяння;
- в) недискримінації;
- г) прозорості.

9. Посилення втручання держави в інвестиційну сферу — це ступінь регулювання іноземних інвестицій:

- а) середній;
- б) мінімальний;
- в) значний.

10. Зазначте, чи надають перевагу іноземним інвестиціям розвинені країни:

- а) так;
- б) ні.

11. Високого рівня іноземної власності в засновницькому капіталі фірм потребує така мета державної політики щодо залучення ПЗІ:

- а) забезпечення національного суверенітету;
- б) сприяння економічному зростанню;
- в) всі відповіді правильні;
- г) немає правильної відповіді.

12. Прибутковість вкладання капіталу у виробництво різних країн є:

- а) однаковою;
- б) різною;
- в) не можна порівняти.

13. Примусове вилучення інвестиційного майна державою без передачі у її власність — це:

- а) націоналізація;

- б) експропріація;
- в) приватизація;
- г) репатріація.

14. На основі ПЗІ може відбутися:

- а) передача ринкових секторів;
- б) використання торгової марки інвестора;
- в) закриття підприємства-об'єкта;
- г) передавання сучасних технологій.

15. Темпи зростання переміщення капіталу порівняно з темпами зростання виробництва:

- а) менші;
- б) рівні;
- в) вищі;
- г) не можна порівняти.

Тема 6. Зовнішня валютно-фінансова та кредитна політика

Міні-лексикон: валютна політика, валютне регулювання, девальвація, ревальвація, дисконтна (облікова) політика, девізна політика, диверсифікація валютних резервів, валютні обмеження, валютна інтervenція, валютний демпінг, диверсифікація валютних резервів.

Студенти повинні засвоїти, що валютна політика — це сукупність економічних, правових, організаційних заходів у сфері валютних відносин. Сферою діяльності валютної політики є валютний ринок та ринок дорогоцінних металів і каменів. Основний об'єкт валютної політики — це валютний курс національної грошової одиниці. Валютна політика — це, насамперед, політика валютного курсу.

Одним із засобів реалізації валютної політики є валютне регулювання. Валютне регулювання — це регламентація державою порядку проведення валютних операцій і міжнародних розрахунків. Воно буває пряме й опосередковане. Валютна політика здійснюється на трьох рівнях: мікрорівні, національному й міждержавному рівнях.

У цій темі необхідно розглянути два методи валютної політики: девальвацію й ревальвацію. Девальвація — це офіційне зниження валютного курсу власної грошової одиниці щодо валюти іншої країни. Ревальвація — це офіційне підвищення валютного курсу власної грошової одиниці щодо валюти іншої країни.

Важливе значення має вивчення основних видів поточної валютної політики, якими є: дисконтна (облікова), девізна політика та диверсифікація валютних резервів. Двома протилежними принципами дисконтної політики є політика обмеження кредиту (так звана політика кредитної рестрикції або політика “дорогих грошей”) та політика стимулювання кредиту (так звана політика кредитної експансії або політика “дешевих грошей”).

Інструментами девізної політики є валютні обмеження та валютні інтервенції. Часто валютна інтервенція використовується для підтримання курсу валюти на заниженому рівні шляхом валютного демпінгу — знецінення національної валюти з метою масового експорту товарів за цінами, нижчими за світові. Впливати на валютний курс уряди можуть, використовуючи два типи державної макроекономічної політики: грошово-кредитну та податково-бюджетну.

Важливо також зосередити увагу на вивченні державної політики у сфері міжнародних кредитних відносин. Держава — це активний учасник міжнародних кредитних відносин. Вона виступає як кредитор, позичальник, гарант. Однією з форм державного регулювання кредиту є регламентація показників міжнародної діяльності банків. Існує також міждержавне регулювання міжнародного кредиту. Студенти повинні засвоїти його цілі та форми.

Питання для самоперевірки

1. Сутність валютної політики.
2. Назвіть основний об'єкт валютної політики.
3. Що таке валютне регулювання?
4. Розкрийте сутність девальвації та ревальвації як методів валютної політики.
5. Основні види поточної валютної політики.
6. Дисконтна і девізна валютна політика.
7. Чим відрізняється політика “дешевих грошей” від політики “дорогих грошей”?
8. Розкрийте механізм валютних обмежень і валютних інтервенцій як інструментів девізної політики.
9. Що таке валютний демпінг і задля чого він застосовується?
10. Форми державного регулювання кредитних відносин.

Теми рефератів

1. Валютна політика як складова зовнішньоекономічної політики.
2. Валютний курс як головний об'єкт валютної політики.
3. Девальвація та ревальвація як методи валютної політики.
4. Дисконтна та девізна політика як види валютної політики.
5. Державна політика у сфері міжнародних кредитних відносин.

Література: основна [4–6; 17; 18; 20; 22–25; 34; 35];
додаткова [43; 53; 56; 59; 61; 68; 70; 71]

Тести

1. Встановіть відповідність:

1. Валютна політика	а) регламентація державою порядку проведення валютних операцій і міжнародних розрахунків;
2. Валютне регулювання	б) зміна центральним банком облікової ставки;
3. Дисконтна політика	в) сукупність економічних, правових, організаційних заходів у сфері валютних відносин;
4. Девізна політика	г) купівля-продаж іноземної валюти.

2. Зазначте, чи означає відносно вільне плавання курсів більшої частини валют повне державне невтручання у встановлення валютних курсів:

- а) так;
- б) ні.

3. На національному рівні суб'єктами валютної політики виступають:

- а) міжнародні валютно-фінансові організації;
- б) банки;
- в) центральні банки;
- г) міністерство фінансів.

4. Повсякденне оперативне регулювання валютного курсу — це валютна політика:

- а) структурна, довготермінова;
- б) структурна, поточна;
- в) поточна, короткотермінова;
- г) короткотермінова, структурна.

5. Знецінення національної валюти з метою масового експорту товарів за цінами, нижчими за світові — це:

- а) валютний кліринг;
- б) валютна інтервенція;
- в) валютні обмеження;
- г) валютний демпінг.

6. Обмежувальна фіскальна політика — це:

- а) зменшення витрат уряду та/або підвищення податків;
- б) збільшення витрат уряду та/або зниження податків;
- в) зміна грошової пропозиції;
- г) підвищення відсоткової ставки.

7. Зазначте, чи робить ревальвація вигідним для іноземних інвесторів вкладання капіталу в певну країну:

- а) так;
- б) ні.

8. Шляхом законодавчих актів і дій виконавчої влади здійснюється валютне регулювання:

- а) опосередковане;
- б) зворотне;
- в) пряме;
- г) обернене.

9. Зміна облікової ставки центрального банку — це політика:

- а) девізна, дисконтна;
- б) дисконтна, облікова;
- в) диверсифікації валютних резервів;
- г) облікова, девізна.

10. Цілями міждержавного регулювання міжнародного кредиту є:

- а) міждержавні заходи щодо подолання криз;
- б) втручання національного банку в операції на валютному ринку;
- в) регулювання міжнародного руху позичкового капіталу;
- г) узгодження кредитної політики стосовно певних позичальників.

11. Підвищення центральним банком облікової ставки — це:

- а) політика “дешевих грошей”;

- б) політика “дорогих грошей”;
- в) кредитна експансія;
- г) кредитна рестрикція.

12. Втручання національного банку в операції на валютному ринку шляхом купівлі-продажу іноземної валюти — це:

- а) валютні обмеження;
- б) валютна інтервенція;
- в) валютний демпінг;
- г) диверсифікація валютних резервів.

13. Зазначте, чи є ревальвація поширеним явищем у валютно-фінансовому світі:

- а) так;
- б) ні.

14. Офіційне зниження валютного курсу — це:

- а) ревальвація;
- б) інфляція;
- в) девальвація;
- г) стагнація.

15. Через механізм зміни грошової пропозиції на валютний ринок впливає політика:

- а) фіскальна;
- б) грошово-кредитна;
- в) податково-бюджетна;
- г) митна.

Тема 7. Зовнішньоекономічна політика та платіжний баланс

Міні-лексикон: платіжний баланс, дебет, кредит, резервні активи, національний доход, активне (позитивне) сальдо, пасивне (негативне) сальдо, дефляція, рестрикційні та експансіоністські заходи регулювання платіжного балансу.

У цій темі важливо зосередити увагу на вивченні поняття та структури платіжного балансу. Платіжний баланс — це статистичний звіт, в якому в систематизованому вигляді наводяться підсумкові дані про зовнішньоекономічні операції окремої країни з іншими країнами світу за певний період часу. Платіжний баланс складається з трьох частин. Перша частина — це “Рахунок поточних операцій”, друга час-

тина — це “Рахунок операцій з капіталом та фінансових операцій”, третя частина — це “Рахунок офіційних резервів”. Платіжний баланс, як і будь-який інший, має дві сторони: статті кредиту й статті дебету. Статті кредиту є плюсовими статтями, вони показують надходження грошових коштів. Статті дебету є мінусовими статтями, вони показують витрачання грошових коштів.

Студенти повинні вміти аналізувати фактори, які впливають на стан платіжного балансу та розуміти механізм їхнього впливу. Залежно від ступеня впливу ці фактори поділяються на основні та другорядні. Студенти мають усвідомити, до чого призводить довготермінове активне та довготермінове пасивне сальдо платіжного балансу, а також різке зростання позитивного та різке зростання негативного сальдо платіжного балансу.

Важливе значення має вивчення політики державного регулювання платіжного балансу. Державне регулювання платіжного балансу — це сукупність економічних (в тому числі валютних, фінансових, грошово-кредитних) заходів держави, спрямованих на формування основних статей платіжного балансу, а також покриття сальдо, що склалося. Одним із основних заходів покриття дефіциту платіжного балансу є дефляційна політика. Дефляційна політика — це сукупність заходів, спрямованих на стримування інфляції й оздоровлення платіжного балансу. Дефляція — це зменшення грошової маси, вилучення з обігу частини грошових засобів, випущених у період інфляції. Іншими заходами покриття дефіциту платіжного балансу є: девальвація, валютні обмеження, фінансова й грошово-кредитна політика, прямий контроль, а також спеціальні заходи державного впливу. Звичайно застосовується компенсаційне регулювання платіжного балансу, основане на поєднанні двох протилежних комплексів заходів: рестрикційних (кредитні обмеження, стримування зростання грошової маси, імпорту товарів) та експансіоністських (стимулювання експорту товарів та послуг, руху капіталів, девальвація).

Питання для самоперевірки

1. Сутність платіжного балансу.
2. Джерела інформації про платіжний баланс.
3. Розкрийте структуру платіжного балансу.
4. Основні фактори, що впливають на платіжний баланс.
5. Другорядні фактори, що впливають на платіжний баланс.
6. До чого призводить стабільне позитивне та стабільне негативне сальдо платіжного балансу?

7. Сутність політики державного регулювання платіжного балансу.
8. Що таке дефляція? Розкрийте сутність дефляційної політики.
9. Заходи покриття дефіциту платіжних балансів.
10. На якому комплексі заходів основане компенсаційне регулювання платіжного балансу?

Теми рефератів

1. Платіжний баланс: поняття, структура та джерела інформації.
2. Валютний курс як фактор впливу на платіжний баланс.
3. Державне регулювання платіжного балансу: заходи покриття дефіциту.
4. Платіжний баланс України.
5. Політика державного регулювання платіжного балансу України.

Література: основна [5; 6; 17; 18; 20; 23; 25; 26];
додаткова [47; 51; 53; 56]

Тести

1. Встановіть відповідність:

1. Платіжний баланс	а) сукупність економічних заходів держави, спрямованих на формування основних статей платіжного балансу;
2. Державне регулювання платіжного балансу	б) зниження курсу національної валюти;
3. Дефляція	в) статистичний звіт, в якому наводяться підсумкові дані про зовнішньоекономічні операції окремої країни з іншими країнами світу за певний період часу;
4. Девальвація	г) зменшення грошової маси.

2. Активне сальдо платіжного балансу має місце, коли:

- а) надходження перевищують платежі;
- б) платежі перевищують надходження;
- в) надходження дорівнюють платежам;
- г) імпорт перевищує експорт.

3. На основі аналізу платіжного балансу можна зробити висновки про попит і пропозицію тієї чи іншої валюти:

- а) так;
- б) ні.

4. На стороні дебету “Рахунку поточних операцій” платіжного балансу відображається:

- а) імпорт послуг;
- б) експорт товарів;
- в) експорт послуг;
- г) чисті грошові перекази.

5. Чим більший обсяг грошової емісії, тим сальдо рахунка поточних операцій:

- а) більше від’ємне;
- б) менше від’ємне;
- в) більше додатне;
- г) менше додатне.

6. Визначте другорядні фактори, які впливають на стан платіжного балансу:

- а) обсяг грошової емісії;
- б) надзвичайні обставини;
- в) фіскальна політика;
- г) посилення міжнародної фінансової взаємозалежності;
- д) нерівномірність економічного і політичного розвитку країн.

7. До другої частини платіжного балансу належить:

- а) фінансовий рахунок;
- б) чисті грошові перекази;
- в) чисті доходи від інвестицій;
- г) рахунок операцій з капіталу.

8. До отримання грошових коштів входить:

- а) імпорт товарів і послуг;
- б) експорт товарів і послуг;
- в) відплив капіталу;
- г) приплив капіталу.

9. Зазначте, чи впливають циклічні коливання економіки на стан платіжного балансу:

- а) так;
- б) ні.

10. Вилучення з обігу частини грошових засобів — це:

- а) девальвація;
- б) ревальвація;

- в) дефляція;
- г) інфляція.

11. Зазначте, чи стає фактичний рівень споживання більшим при довготерміновому активному сальдо платіжного балансу:

- а) так;
- б) ні.

12. Рестрикційні заходи регулювання платіжного балансу – це:

- а) стримання зростання грошової маси;
- б) девальвація;
- в) стимулювання експорту товарів і послуг;
- г) підвищення процентних ставок.

13. За статтями кредиту платіжного балансу країна іноземну валюту:

- а) витрачає;
- б) ввозить;
- в) заробляє.

14. Міжнародний рух підприємницького капіталу фіксується в статті платіжного балансу під назвою:

- а) “Рахунок офіційних резервів”;
- б) “Рахунок операцій з капіталом та фінансових операцій”;
- в) “Рахунок поточних операцій”.

15. Блокування валютної виручки експортерів становить такий захід покриття дефіциту платіжного балансу:

- а) прямий контроль;
- б) дефляція;
- в) девальвація;
- г) валютні обмеження.

Тема 8. Політика конкурентоспроможності національної економіки

Міні-лексикон: конкурентоспроможність, конкурентні переваги (природні, набуті), критерії конкурентоспроможності, методи нечесної конкуренції, експортний потенціал.

Вивчаючи цю тему, студенти повинні засвоїти сутність конкурентоспроможності та її особливості. В загальному розумінні кон-

курентоспроможність — це здатність країни або фірми розробляти й виробляти товари та послуги вищої, ніж в інших країнах, якості або за цінами, нижчими, як у конкурентів. Визначають конкурентоспроможність товару, підприємства, галузі.

Важливо зосередити увагу на вивченні сутності конкурентних переваг як базису політики національної конкурентоспроможності. Конкурентні переваги — це фактори, що сприятливо впливають на конкурентоспроможність економіки країни. Вони поділяються на природні (ресурси, клімат, економіко-географічне положення (ЕГП)) та набуті (технології, капітал, кваліфікація робочої сили). В сучасних умовах НТП і поглиблення конкуренції на зовнішніх ринках вирішального значення набули набуті переваги. Існують різноманітні точки зору щодо класифікації конкурентних переваг. Визначають: теорію абсолютних переваг А. Сміта, теорію порівняльних переваг Д. Рікардо, теорію наукової спеціалізації та неотехнологічну теорію тощо. Особливу увагу студенти повинні приділити вивченню теорії конкурентних переваг М. Портера.

У цій темі необхідно також розглянути критерії конкурентоспроможності та методи нечесної конкуренції.

Під час вивчення конкурентоспроможності економіки України необхідно акцентувати увагу на таких питаннях: конкурентні переваги та експортний потенціал як фактори зміцнення конкурентоспроможності економіки України, чинники, якими характеризується конкурентоспроможність економіки України.

Студенти повинні вміти аналізувати причини та наслідки деформації конкурентоспроможності України. Серед основних причин називають такі: низька ефективність виробництва, низький попит на внутрішньому та посилення конкуренції на зовнішньому ринках, висока вартість енергії та капіталу, вплив кваліфікованої робочої сили, скорочення національної сировинної бази. Наприкінці теми слід за своїти стратегію підвищення національної конкурентоспроможності економіки України, яка складається з таких етапів: становлення, утвердження, інноваційне зростання.

Питання для самоперевірки

1. Розкрийте сутність конкурентоспроможності та назвіть її види.
2. Назвіть класичний приклад відсутності конкуренції.
3. Особливості конкурентоспроможності національної економіки.

4. Розкрийте сутність конкурентних переваг як базису політики національної конкурентоспроможності.
5. Сутність теорії конкурентних переваг М. Портера.
6. Охарактеризуйте основні критерії конкурентоспроможності.
7. Методи нечесної конкуренції.
8. Чим характеризується конкурентоспроможність економіки України?
9. Причини та наслідки деформації конкурентоспроможності економіки України.
10. Коротко охарактеризуйте стратегію підвищення національної конкурентоспроможності економіки України.

Теми рефератів

1. Конкуренція як метод поживлення економічної активності.
2. Конкурентоспроможність національної економіки: сутність та підходи до оцінки.
3. Методи нечесної конкуренції: сучасний вимір.
4. Низька конкурентоспроможність економіки України: причини та наслідки.
5. Шляхи підвищення національної конкурентоспроможності економіки України.

Література: основна [19; 22; 26; 27; 29; 30];
додаткова [48; 52; 54; 62]

Тести

1. Визначте набуті конкурентні переваги:

- а) економіко-географічне положення;
- б) ресурси;
- в) капітал;
- г) кваліфікація робочої сили.

2. Визначте “Даймонд” М. Портера:

- а) умови попиту;
- б) фінансова динамічність;
- в) стратегія фірм, структура та конкуренція;
- г) роль уряду;
- д) фактори виробництва;
- е) пов’язані та підтримуючі галузі;
- ж) людські ресурси.

3. Вкажіть складові стратегії підвищення національної конкурентоспроможності економіки України:

- а) розширення виробництва за рахунок впровадження сучасних технологій;
- б) сприяння впливу робочої сили та капіталу;
- в) підвищення продуктивності праці;
- г) підвищення вартості кінцевого продукту.

4. Зазначте, чи існує системний розрив між Україною та групою провідних країн світу через несумісність технологій:

- а) так;
- б) ні.

5. Назвіть складові ресурсного підходу до оцінки конкурентоспроможності національної економіки:

- а) економічна могутність країни;
- б) обсяг ВВП;
- в) капітал;
- г) чисельність і кваліфікація людських ресурсів.

6. Д. Рікардо розробив теорію переваг:

- а) абсолютних;
- б) порівняльних;
- в) технологічних;
- г) неотехнологічних.

7. Зазначте, чи врятують неконкурентоспроможне виробництво державні субсидії:

- а) так;
- б) ні.

8. Європейський форум з проблем управління в Женеві виокремлює такі критерії конкурентоспроможності:

- а) роль держави;
- б) динамічність економіки;
- в) стабільність цін;
- г) орієнтація на нововведення;
- д) рівень безробіття;
- е) темпи економічного зростання;
- ж) динамічність ринку.

9. Визначте конкурентні переваги економіки України:

- а) 25 % світових запасів чорнозему;

- б) наявність великого капіталу;
- в) високий рівень кваліфікації працівників при порівняно низькій зарплаті;
- г) створення інновацій;
- д) вигідне транспортно-географічне положення, помірний клімат;
- е) структура промислового виробництва.

10. За здатністю до сприйняття нових технологій Україна сьогодні належить до групи країн, які:

- а) здатні використовувати нові технології;
- б) здатні створювати нові технології;
- в) не здатні створювати й використовувати нові технології.

11. Визначте причини деформації конкурентоспроможності економіки України:

- а) низький попит на внутрішньому ринку;
- б) розширення національної сировинної бази;
- в) низька ефективність виробництва;
- г) низька вартість капіталу;
- д) вплив кваліфікованої робочої сили;

12. Для збереження і зайняття ніш на світовому ринку сьогодні необхідно:

- а) надавати сервісні послуги на високому рівні;
- б) випускати дорогі вироби у вузькому асортименті;
- в) випускати дорогі вироби у широкому асортименті;
- г) випускати відносно дешеві, але якісні вироби.

13. Зазначте, чи треба зважати на конкурентоспроможність національної економіки при лібералізації зовнішньоекономічних зв'язків:

- а) так;
- б) ні.

14. Методами нечесної конкуренції є:

- а) ухилення від сплати податків;
- б) технологічний шпіонаж;
- в) надання довгострокових гарантій на товар;
- г) післяпродажне обслуговування;
- д) шантаж;
- е) використання торгової марки та упаковки конкурента.

15. Конкурентоспроможність України характеризується:

- а) неплатоспроможністю підприємств і населення;
- б) відсутністю “своїх ніш” на міжнародних ринках;
- в) високим рівнем внутрішньої конкуренції;
- г) високим рівнем концентрації в промисловості.

Тема 9. Інноваційна політика в структурі зовнішньоекономічної політики

Міні-лексикон: інновація, інноваційна політика, інноваційна діяльність, інноваційний розвиток, інноваційна стратегія, людський капітал.

Вивчаючи цю тему, студенти повинні зрозуміти, що наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. знання стали самостійною продуктивною силою й перетворились на самостійний фактор виробництва. Від економічної спрямованості суспільство переходить до інноваційної, від нагромадження матеріального багатства – до нагромадження інформації.

Інновація – це новий підхід до виробництва і збуту товарів, завдяки якому компанія здобуває переваги над конкурентами. Інновації бувають: продуктові, технологічні, ринкові, організаційні. До нововведень належать: новітня техніка, новітні технології, сучасні виробничі процеси, наукові, організаційні, управлінські ноу-хау. Інноваційна політика – це державне управління інноваційною діяльністю, створення сприятливих умов для такої діяльності. Інноваційна діяльність – це формування інноваційних ідей і проектів, конструювання науково-дослідних нововведень, їх освоєння й просування на ринок. Інноваційний розвиток – це процес структурного вдосконалення національної економіки, який досягається за рахунок використання інновацій. Важливе значення має вивчення студентами ефекту інновацій.

Опановуючи цю тему, слід акцентувати увагу на вивченні методів бюджетної, податкової та грошово-кредитної політики стимулювання інноваційної діяльності.

Важливе значення має розгляд інноваційної політики України. Слід з'ясувати першочергове завдання формування інноваційної моделі розвитку в Україні, потенційні передумови зростання в Україні попиту на інноваційну продукцію, основні перешкоди на шляху становлення інноваційної моделі розвитку в Україні.

Одним із визначальних чинників інноваційного розвитку є людський капітал. Людський капітал — це творчий, професійний, освітній, трудовий, фізичний, репродуктивний потенціал людини. Він є однією з визначальних конкурентних переваг розвинених економік світу. Людський капітал — основа формування в Україні постіндустріального суспільства. Студенти повинні знати складові політики, спрямованої на розвиток людського капіталу в Україні, а також засади, на яких повинна базуватися інноваційна стратегія України.

Питання для самоперевірки

1. Яка переоцінка основних цінностей стосовно інновацій відбувається в сучасному світі?
2. Сутність інновації, її види.
3. Розкрийте сутність інноваційної політики та інноваційної діяльності.
4. Що необхідно для просування нововведень?
5. Яким є ефект інновацій?
6. Назвіть заходи бюджетної та податкової політики стимулювання інноваційної діяльності.
7. Методи грошово-кредитної політики стимулювання інноваційної діяльності.
8. Першочергове завдання формування інноваційної моделі розвитку в Україні.
9. Чи сформувались потенційні передумови зростання попиту на інноваційну продукцію в Україні.
10. Коротко охарактеризуйте інноваційну стратегію України.

Теми рефератів

1. Інноваційна політика як складова зовнішньоекономічної політики.
2. Інноваційна спрямованість розвитку сучасного суспільства.
3. Становлення інноваційної моделі розвитку в Україні.
4. Інноваційна політика України: загальна характеристика та основні пріоритети.
5. Людський капітал як один з визначальних чинників інноваційного розвитку.

Література: основна [19, 26, 29];
додаткова [62, 68]

Тести

1. Державне правління інноваційною діяльністю – це:

- а) стадія інноваційного процесу;
- б) інноваційний розвиток;
- в) інноваційна політика;
- г) інноваційний прогрес.

2. Вкажіть види інновацій:

- а) технологічні;
- б) неринкові;
- в) продуктові;
- г) організаційні.

3. Країни-інноваційні лідери виносять за свої межі:

- а) ресурсомістке виробництво;
- б) найбільш рентабельне виробництво;
- в) найбільші фінансові потоки;
- г) екологошкідливе виробництво.

4. Визначте основні перешкоди на шляху створення інноваційної моделі розвитку в Україні:

- а) недостатність коштів для фінансування наукових досліджень;
- б) активізація участі українських виробників у конкуренції на зовнішніх ринках;
- в) неготовність апарату державного управління до інноваційної діяльності;
- г) розширення міжнародної науково-технічної співпраці України.

5. Інноваційна політика формується на основі:

- а) НТП;
- б) ЕГП;
- в) ТНК;
- г) ТНБ.

6. Зазначте, чи переходить сучасне суспільство від інноваційної спрямованості до економічної:

- а) так;
- б) ні.

7. Виділіть стадії інноваційного процесу:

- а) створення нового виробу;

- б) проведення наукових досліджень;
- в) створення конкурентного середовища;
- г) формування новітньої інфраструктури.

8. Ефект інновацій – це:

- а) підвищення якості життя населення;
- б) уповільнення темпів економічного зростання;
- в) створення нових робочих місць;
- г) зниження національної конкурентоспроможності.

9. Визначте суб'єкти інноваційної політики:

- а) наукові товариства;
- б) домогосподарства;
- в) науково-дослідні установи;
- г) ТНК.

10. Вкажіть методи бюджетної політики стимулювання інноваційної діяльності:

- а) прямі державні замовлення на інноваційну продукцію;
- б) фінансування закладів освіти;
- в) трансформація національних заощаджень в інвестиції;
- г) забезпечення довіри до іноземної валюти.

11. Зазначте, чи є потенційні передумови зростання попиту на інноваційну продукцію:

- а) так;
- б) ні.

13. Для просування нововведень необхідні:

- а) державна підтримка;
- б) капітал;
- в) руйнування інтелектуального потенціалу нації;
- г) стимули для інноваційної діяльності.

12. Встановіть відповідність:

1. Інноваційна політика	а) творчий, професійний, освітній, трудовий, фізичний, репродуктивний потенціал людини;
2. Інновація	б) формування інноваційних ідей та проєктів, конструювання нововведень;

3. Людський капітал в) державне управління інноваційною діяльністю;
4. Інноваційна діяльність г) новий підхід до виробництва та збуту товарів.

14. Економічну міць та перспективу країни в сучасному світі визначає:

- а) дешева робоча сила;
- б) інноваційний розвиток;
- в) природні ресурси;
- г) інтелектуальний потенціал нації.

15. Назвіть складові політики розвитку людського капіталу в Україні:

- а) гідний рівень оплати праці;
- б) всебічний розвиток системи професійної підготовки населення;
- в) цілеспрямований розвиток середнього класу;
- г) всі відповіді правильні.

Змістовий модуль III. Зовнішньоекономічна політика України

Тема 10. Роль ГАТТ/СОТ у формуванні зовнішньоторговельної політики України

Міні-лексикон: генеральна угода з тарифів та торгівлі (ГАТТ), Світова організація торгівлі (СОТ), Міжнародна торговельна організація (МТО), Світовий банк, Міжнародний валютний фонд (МВФ), Економічна і соціальна рада Організації Об'єднаних Націй (ЕКОСОП).

Вивчення цієї теми потрібно розпочати з історії розвитку системи світової торгівлі від ГАТТ до СОТ. Слід запам'ятати, що ГАТТ (General Agreement on Tariff and Trade – ГАТТ) була створена у 1947 р. з метою стимулювання вільної торгівлі через багатосторонні переговори. ГАТТ базувалася на таких принципах: недискримінації, ліквідації нетарифних торговельних обмежень, проведення консультацій та вирішення суперечок між країнами-членами ГАТТ. Під час дії ГАТТ всі багатосторонні переговори проводилися у формі раундів. На таких раундах приймалися рішення про подальше зниження митних ставок, розвиток умов торгівлі тощо. Найбільш відомими і значними щодо впливу на подальший розвиток міжнародної торгів-

лі були: Кеннеді-раунд, Токійський раунд, Уругвайський раунд. До основних положень угоди, що була прийнята на Уругвайському раунді належать: митні ставки, квоти, антидемпінгові заходи, субсидії, гарантії, інтелектуальна власність, послуги. На цьому ж раунді було прийняте рішення про заміну ГАТТ на СОТ (Світову організацію торгівлі). СОТ була створена в 1995 р. Вона має повноваження не лише у сфері торгівлі промисловою продукцією, а й сільськогосподарською продукцією, послугами та правами інтелектуальної власності.

Важливе значення має аналіз сучасного стану відносин Україна – СОТ. Проблемним для України є питання захисту внутрішнього ринку. Слід зосередити увагу на вивченні позитивних та негативних наслідків, а також ризиків вступу України до СОТ як з точки зору України, так і світової спільноти.

Питання для самоперевірки

1. Які цілі переслідувало створення Міжнародної торговельної організації, чи діяла вона коли-небудь?
2. Що таке ГАТТ? ГАТС?
3. Принципи утворення ГАТТ.
4. правонаступницею якої організації стала СОТ?
5. Результати Уругвайського раунду ГАТТ.
6. Сучасний стан відносин Україна – СОТ.
7. Що означає для України членство в СОТ?
8. Назвіть негативні наслідки вступу України до СОТ.
9. Визначте позитивні наслідки вступу України до СОТ.
10. Хто виграє і хто програє від вступу України до СОТ?

Теми рефератів

1. Розвиток системи світової торгівлі від ГАТТ до СОТ.
2. Процес приєднання до СОТ: загальні правила та міжнародний досвід.
3. Україна – СОТ: сучасний стан та перспективи відносин.
4. Зовнішньоекономічна політика України в контексті вступу до СОТ.
5. Вплив вступу України до СОТ на мале та середнє підприємництво.

Література: основна [2; 7; 9; 16; 28];
додаткова [38; 64]

Тести

1. СОТ була утворена:

- а) 1930 р.
- б) 2003 р.
- в) 1995 р.
- г) 1976 р.

2. Очікується, що після набуття Україною членства в СОТ, споживчі ціни:

- а) підвищаться;
- б) знизяться;
- в) залишаться незмінними.

3. СОТ стала правонаступницею:

- а) МВФ;
- б) Світового банку;
- в) ТРІПС;
- г) ГАТТ.

4. Зазначте, чи відбудеться відкриття ринків агропродукції з набуттям Україною членства в СОТ:

- а) так;
- б) ні.

5. Визначте захисні заходи, які зможе застосувати Україна після вступу до СОТ:

- а) обмеження імпорту сільськогосподарської продукції;
- б) захист у рамках антидемпінгових заходів;
- в) запровадження тимчасових обмежень експорту;
- г) кількісне обмеження імпорту, якщо його збільшення негативно вплинуло на стан первинного сектора.

6. Перші проекти статуту МТО підготували:

- а) Великобританія;
- б) Бельгія;
- в) Японія;
- г) Україна;
- д) Росія;
- е) США.

7. Зазначте, чи мала коли-небудь практичну дію МТО:

- а) так;
- б) ні.

8. Зазначте, чи дають можливість угоди СОТ тимчасово запроваджувати тарифи та нетарифні заходи:

- а) так;
- б) ні.

9. Зазначте, чи очікується збільшення прямих іноземних інвестицій в Україну після її вступу до СОТ:

- а) так;
- б) ні.

10. У країні СОТ спрямовується українського експорту близько:

- а) 10 %;
- б) 100 %;
- в) 70 %;
- г) 50 %.

11. ГАТС — це генеральна угода з торгівлі:

- а) товарами;
- б) правами інтелектуальної власності;
- в) послугами;
- г) цінними паперами.

12. ЕКОСОР була створена з метою:

- а) зниження імпорتنих тарифів;
- б) підвищення імпорتنих тарифів;
- в) зниження експортних тарифів;
- г) підвищення експортних тарифів.

13. Світової торгівлі на СОТ припадає понад:

- а) 35 %;
- б) 50 %;
- в) 95 %.
- г) 17 %

14. Цілями створення МТО були:

- а) боротьба з монополіями;
- б) поступова лібералізація торгівлі;
- в) контроль над рухом капіталів;
- г) координація політики різних країн у сфері зовнішньої торгівлі.

15. Визначте негативні риси діяльності СОТ:

- а) розвинені країни використовують СОТ у своїх інтересах;
- б) СОТ бракує прозорості;
- в) вступ до СОТ зменшує вартість споживання громадян;
- г) СОТ не приділяє достатньої уваги проблемам захисту робітників;
- д) СОТ надає споживачам менший вибір товарів і послуг.

Тема 11. Сучасна зовнішньоекономічна політика України

Міні-лексикон: зовнішньоекономічна політика України, зовнішньоторговельна політика України, інвестиційна політика України, внутрішні (ендогенні) чинники впливу, зовнішні (екзогенні) чинники впливу.

У цій темі важливо зосередити увагу на вивченні процесу формування нової ЗЕП України. Здобуття Україною державної незалежності, потреба в її геоекономічному самовизначенні й інтеграція як самостійного суб'єкта у світове господарство зумовили створення й реалізацію нової ЗЕП України. Студенти повинні знати класифікацію зовнішньоекономічних зв'язків України, які поділяються на: торгові, інвестиційні, валютно-фінансові, кредитні, науково-технічні, туристичні тощо. Головна стратегічна мета ЗЕП України — це інтеграція у світове господарство. Слід усвідомити цілі ЗЕП України, її завдання, а також вимоги, яким повинна відповідати ЗЕП України, та шляхи її вдосконалення.

Розглядаючи зовнішньоторговельну політику України, слід насамперед з'ясувати найважливіші внутрішні (ендогенні) та зовнішні (екзогенні) чинники, які визначають структуру та розвиток зовнішньої торгівлі України. Студенти повинні вміти аналізувати основні причини виникнення загроз економічній безпеці України у сфері зовнішньої торгівлі, а також основні завдання державного регулювання зовнішньоторговельних зв'язків України. Варто ретельно вивчити основні пріоритети державної експортної та імпоротної політики України.

Інвестиційна політика України повинна стимулювати розвиток пріоритетних галузей виробництва, які можуть стати основою міжнародної спеціалізації України та визначити її місце у міжнародному поділі праці та світовому господарстві. Студенти мають усвідомити фактори, що відлякують іноземних інвесторів від України, та фактори, якими Україна приваблює іноземних інвесторів.

За оцінками експертів найбільшу інвестиційну привабливість в Україні у довгостроковій перспективі матимуть такі галузі: будівництво, кольорова та чорна металургія, парфюмерно-косметична, машинобудівна, хімічна, плодово-овочева, масло-сирова, вугільна, електроенергетична. Важливе значення має аналіз основних орієнтирів інвестиційної політики України у сфері залучення прямих іноземних інвестицій.

Найважливішими заходами урядової політики в інвестиційній сфері України мають стати: дерегуляція підприємницької діяльності, створення стабільного та передбачуваного правового середовища, поліпшення корпоративного й державного управління, реформа адміністративної системи, прискорення приватизації, усунення обмежень для іноземного капіталу, вдосконалення фінансової сфери, ліквідація корупції. Інвестиційна політика України повинна здійснюватись на основі інвестиційної стратегії, яка складається з п'яти етапів: орієнтування, розвідка, визначення цілей, реалізація політики, координація та контроль.

Питання для самоперевірки

1. Стратегічна мета ЗЕП України.
2. Назвіть та запропонуйте власні шляхи вдосконалення ЗЕП України.
3. Найважливіші ендогенні чинники, які впливають на структуру й розвиток зовнішньої торгівлі України.
4. Найвагоміші екзогенні чинники, які визначають структуру та розвиток зовнішньої торгівлі України.
5. Перелічіть основні завдання державного регулювання зовнішньоторговельних зв'язків України.
6. Основні пріоритети державної експортної політики України.
7. Основні пріоритети державної імпоротної політики України.
8. Інвестиційна привабливість і непривабливість України для іноземних інвесторів.
9. Які галузі, за оцінками експертів, матимуть в Україні найбільшу інвестиційну привабливість у довгостроковій перспективі?
10. Коротко охарактеризуйте основні орієнтири інвестиційної політики України в сфері залучення прямих іноземних інвестицій.

Теми рефератів

1. Інтеграція у світове господарство як стратегічна мета зовнішньоекономічної політики України.
2. Зовнішньоекономічна політика України: основні вимоги й шляхи вдосконалення.
3. Виникнення загроз економічній безпеці України у сфері зовнішньої торгівлі: причини та вплив на зовнішньоекономічну політику.
4. Диверсифікація джерел критичного імпорту як пріоритет зовнішньоторговельної політики України.
5. Перспективи надходження прямих іноземних інвестицій в Україну.

Література: основна [3; 9; 13; 16; 22; 25; 26; 30; 34];
додаткова [49; 58; 66; 69]

Тести

1. Цілями ЗЕП України є:

- а) формування експортного потенціалу;
- б) розвиток інститутів, що регулюють ЗЕЗ;
- в) поєднання послідовної лібералізації ЗЕЗ з регулюючою роллю держави;
- г) формування необхідної законодавчої бази.

2. Зазначте, чи є запровадження санкцій щодо продажу продукції в Україні за демпінговими цінами одним із шляхів вдосконалення ЗЕП України:

- а) так;
- б) ні.

3. Основними пріоритетами державної експортної політики України є:

- а) диверсифікація джерел імпорту;
- б) географічна диверсифікація експорту;
- в) розширення виробництва імпортозамінної продукції на власній ресурсній базі;
- г) введення митних ставок на експорт стратегічної сировини.

4. Основними орієнтирами інвестиційної політики України є:

- а) вдосконалення фінансової системи;
- б) ліквідація корупції;

- в) зарегульованість підприємницької діяльності;
- г) недопущення іноземних інвесторів в Україну.

5. Продукцією критичного імпорту України є:

- а) кондитерські вироби;
- б) деревина;
- в) нафта;
- г) газ.

6. ЗЕП України повинна задовольняти такі вимоги:

- а) заохочувати монополізм;
- б) відповідати національним інтересам;
- в) стримувати конкуренцію;
- г) забезпечувати взаємовигідне співробітництво з іноземними партнерами.

7. Зазначте, чи залежить вплив екзогенних факторів на зовнішню торгівлю України від дій органів державної влади:

- а) так;
- б) ні.

8. Кон'юнктура товарних ринків і тенденції їх розвитку – це чинник, який впливає на структуру зовнішньої торгівлі України:

- а) внутрішній;
- б) ендегенний;
- в) екзогенний.

9. Завданням ЗЕП України є:

- а) формування сучасної податкової системи;
- б) зміцнення конкурентних позицій у світі;
- в) динамізація ЗЕЗ;
- г) формування необхідної законодавчої бази.

10. Головною стратегічною метою ЗЕП України є:

- а) зміцнення конкурентних позицій у світі;
- б) формування експортно зорієнтованої ринкової економіки;
- в) інтеграція у світове господарство;
- г) структурна перебудова національного господарства.

11. Зазначте, чи повинна бути в Україні державна монополія на зовнішню торгівлю:

- а) так;
- б) ні.

12. Найважливішими ендогенними чинниками, що впливають на структуру зовнішньої торгівлі України, є:

- а) розвиток інфляційних процесів у національній економіці;
- б) економічна політика торговельних партнерів України;
- в) рівень інтегрованості національного виробництва до міжнародного поділу праці;
- г) використання вітчизняного науково-дослідного потенціалу.

13. Факторами, що відлякують іноземних інвесторів від України, є:

- а) недосконалість і нестабільність законодавства;
- б) низький рівень життя основної маси населення;
- в) значний ресурсний потенціал;
- г) корупція;
- д) дешеві кваліфіковані кадри.

14. Найважливішими екзогенними чинниками, які визначають розвиток зовнішньої торгівлі України, є:

- а) стан ділової активності сусідніх держав;
- б) стійкість національної і грошової одиниці;
- в) коливання валютних курсів;
- г) валютне регулювання країн імпортерів.

15. Вкажіть основні пріоритети державної імпоротної політики України:

- а) запровадження механізму обмеження імпорту споживчих товарів і поліпшення їх якості;
- б) економія енергоносіїв та ресурсозбереження;
- в) нарощування експортного потенціалу;
- г) стимулювання підвищення в експорті частки наукомісткої продукції.

Тема 12. Основні вектори зовнішньоекономічної політики України

***Міні-лексикон:** Європейських Союз (ЄС), Угода про партнерство і співробітництво (УПС), Єдиний економічний простір (ЄЕП), Євро-Азійський економічний союз (ЄврАзЕС).*

Вивчення цієї теми потрібно розпочати з розгляду пріоритетного напрямку зовнішньоекономічної стратегії України – інтеграції до ЄС. Бажання вступити до ЄС було проголошене Україною одразу після набуття нею незалежності. Правовою базою відносин між Україною та ЄС стала Угода про партнерство і співробітництво (УПС), яка була укладена 14 червня 1994 р. у Люксембурзі й набула чинності 1 березня 1998 р. Студенти повинні вміти аналізувати основні економічні мотиви вступу України до ЄС, основні чинники, що стримують рух України до ЄС; розуміти заходи, які необхідно здійснити Україні, щоб реалізувати свою євроінтеграційну стратегію.

Після того як у 2004 р. відбулося п'яте, а у 2007 р. шосте розширення ЄС, його ринок перетворився для України в головний і посів перше місце як ринок збуту товарів та друге місце як джерело імпорту. Найбільші обсяги прямих іноземних інвестицій в Україну надходять саме з країн ЄС. У цій темі необхідно розглянути позитивні й негативні для України економічні зрушення, які спричиняє розширення ЄС.

Єдиний економічний простір (ЄЕП) був створений на основі договору, підписаного 19 вересня 2003 р. на саміті голів країн-учасниць СНД в Ялті президентами чотирьох держав – України, Росії, Білорусі й Казахстану. Студенти повинні усвідомити мету, цілі та завдання створення ЄЕП, вміти збирати й аналізувати поточну інформацію щодо подій, які відбуваються в ЄЕП, знати думки різних економістів і політиків та мати власну точку зору щодо питання, чи не суперечить тиме вступ до ЄЕП євроінтеграційній стратегії України.

У цій темі необхідно також розглянути такі напрямки ЗЕП України, як Латинська Америка, Азія та Африка. Слід засвоїти потенціал, стан та перспективи розвитку економічних відносин України з цими регіонами світу.

Питання для самоперевірки

1. Пріоритетний напрям ЗЕП України.
2. Назвіть основні економічні мотиви вступу України до ЄС.

3. Правова база відносин між Україною та ЄС.
4. Що передбачає план дій Україна – ЄС на найближчі роки?
5. Основні чинники, що стримують рух України до ЄС.
6. Розкрийте питання взаємодії України з ЄЕП.
7. Чи суперечить підписання Україною угоди про ЄЕП її євро-інтеграційній стратегії?
8. Інтерес України до країн Латинської Америки.
9. Які країни Азії є на сьогодні найважливішими торговельними партнерами України.
10. Чи є привабливою для України економічна взаємодія з країнами Африки? Чому?

Теми рефератів

1. Україна – ЄС: сучасний стан та перспективи співробітництва.
2. Позитивні та негативні наслідки вступу України до ЄС.
3. Взаємодія України з інтеграційними угрупованнями на пострадянському просторі.
4. Місце й роль країн Латинської Америки в зовнішньоекономічній політиці України.
5. Країни Азії та Африки як напрями зовнішньоекономічної політики України.

Література: основна [7; 9; 11; 16; 34];
додаткова [26; 67; 69]

Тести

1. Зазначте, чи можливе створення зони вільної торгівлі України з ЄС до вступу України до СОТ:

- а) так;
- б) ні.

2. Пріоритетним напрямом зовнішньоекономічної стратегії України є інтеграція до:

- а) ЄЕП;
- б) СНД;
- в) ЄС;
- г) АСЕАН.

3. Вкажіть економічні мотиви вступу України до ЄС:

- а) підвищення рівня життя населення;
- б) подолання технічної відсталості;

- в) вивіз капіталу і країни ЄС;
- г) присутність на ринку ЄС.

4. УПС була укладена:

- а) 2001 р.;
- б) 2007 р.;
- в) 1994 р.;
- г) 1984 р.

5. Найбільшими торговельними партнерами України в Латинській Америці на сьогодні є:

- а) Еквадор;
- б) Аргентина;
- в) Уругвай;
- г) Суринам;
- д) Болівія;
- е) Бразилія.

6. Зазначте, чи бажає Україна спростити візовий режим із країнами ЄС:

- а) так;
- б) ні.

7. Зазначте, чи відповідає сьогодні рівень економічних відносин України з країнами Латинської Америки її потенційним можливостям у цій сфері:

- а) так;
- б) ні.

8. Принцип “Кожна сторона самостійно визначає, в яких з напрямів розвитку інтеграції вона бере участь і в якому обсязі” – це принцип інтеграції:

- а) різношвидкісної;
- б) одношвидкісної;
- в) різнорівневої;
- г) одночасної.

9. Основними чинниками, що стримують рух України до ЄС, є:

- а) низький рівень доходів на душу населення;
- б) сприятливий інвестиційний клімат;
- в) недосконалість нормативно-правової бази;
- г) глибокі структурні перетворення для забезпечення стабільного зростання.

10. У червні 2007 р. Україна та ЄС підписали угоду про:

- а) реадмісію;
- б) репатріацію;
- в) реекспорт;
- г) реімпорт.

11. Україна зацікавлена в імпорті з Африки:

- а) сталі й прокату;
- б) бананів;
- в) транспортних засобів;
- г) окремих видів мінеральної сировини;
- д) кави.

12. Зазначте, чи задовольняє сьогоденні концепція, закладена в УПС, потреби стосунків України з ЄС:

- а) так;
- б) ні.

13. Перед вступом до ЄС Україна хоче на сучасному етапі створити з Європейським союзом:

- а) митний союз;
- б) валютний союз;
- в) політичний союз;
- г) зону вільної торгівлі.

14. До ЄЕП на сучасному етапі входять такі країни:

- а) Казахстан;
- б) Молдова;
- в) Україна;
- г) Німеччина;
- д) Росія;
- е) Білорусь.

15. План дій Україна – ЄС на 2005 – 2007 рр. передбачає:

- а) угоду про асоціацію;
- б) створення зони вільної торгівлі;
- в) політику сусідства;
- г) запровадження єдиної валюти.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Закон України “Про зовнішньоекономічну діяльність” від 16.04.91 № 959-ХІІ // www.rada.kiev.ua
2. Бабин Э. П., Исаченко Т. М. Внешнеэкономическая политика. — М.: ЗАО Изд-во “Экономика”, 2007. — 463 с.
3. Багрова І. В., Гетьман О. О., Власюк В. Є. Міжнародна економічна діяльність України: Навч. посіб. — К.: Центр навч. л-ри, 2004. — 384 с.
4. Бездітько Ю. М., Мануйленко О. О., Стасюк Г. А. Валютне регулювання: Навч. посіб. — Херсон: ОЛДІ-плюс, 2004. — 272 с.
5. Боринець С. Я. Міжнародні фінанси: Підручник. — 2-ге вид. — К.: Знання, 2006. — 494 с.
6. Бутук О. І. Валютно-фінансові відносини: Навч. посіб. — К.: Знання, 2006. — 349 с.
7. Вступ України до СОТ: новий виклик економічній реформі / За ред. І. Бураковського, Л. Хандріха, Л. Хоффмана. — К.: АЛЬФА, 2003. — 292 с.
8. Гребельник О. П. Основи зовнішньоекономічної діяльності: Підручник. — К.: Центр навч. л-ри, 2004. — 384 с.
9. Губський Б. В. Євроатлантична інтеграція України. — К.: Логос, 2003. — 328 с.
10. Дзюблук О. В. Валютна політика: Підручник. — К.: Знання, 2007. — 422 с.
11. Економіка зарубіжних країн. Підручник. — 2-ге вид. / А. С. Філіпенко, В. А. Вергун, І. В. Бураківський та ін. — К.: Либідь, 1998.
12. Економічна політика: Навч. посіб. / О. О. Беляєв, А. С. Бебело, М. І. Диба та ін.. — К.: КНЕУ, 2006. — 288 с.
13. Забарная Э. Н., Харичков С. К. Современная экономическая политика. — Одесса: ИПРЭИ НАН Украины, 2003. — 337 с.
14. Зовнішньоекономічна діяльність: Навч. посіб. / За ред. І. І. Дахна. — К.: Центр навч. л-ри, 2006. — 360 с.
15. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: Навч. посіб. / За ред. Ю. В. Макогона. — К.: Центр навч. л-ри, 2006. — 424 с.
16. Зовнішньоекономічна політика України: європейський та російський вектор / За заг. ред. А. А. Мазаракі. — К.: Київ. нац. торгово-екоп. ун-т, 2005. — 280 с.

17. Козак Ю. Г., Ковалевський В. В., Ржепішевський К. І. Міжнародна економіка: в питаннях і відповідях: Навч. посіб. — К.: Центр навч. л-ри, 2004. — 676 с.
18. Козик В. В., Панкова Л. А., Даниленко Н. Б. Міжнародні економічні відносини: Навч. посіб. — К.: Знання, 2004. — 406 с.
19. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / За ред. Я. А. Жаліла. — К.: НІСД, 2005. — 388 с. (www.niss.gov.ua)
20. Кругман П. Р., Обстфельд М. Международная экономика (теория и политика). — СПб.: Питер, 2003. — 832 с.
21. Ливенцев Н. Н., Костюнина Г. М. Международное движение капитала (инвестиционная политика зарубежных стран): Учебник. — М.: Экономистъ, 2004. — 368 с.
22. Майер Джеральд М., Раух Джемс Е., Філіпенко А. Основні проблеми економіки розвитку. — К.: Либідь, 2003. — 688 с.
23. Миклашевская Н. А., Холопов А. В. Международная экономика: Учебник. — М.: Дело и сервис, 2004. — 352 с.
24. Міжнародні економічні відносини: система регулювання міжнародних економічних відносин / А. С. Філіпенко, І. В. Бураковський та ін. — К.: Либідь, 1994. — 256 с.
25. Міжнародні фінанси: Підручник / За ред. О. І. Рогача. — К.: Либідь, 2003. — 784 с.
26. Новицький В. Є. Міжнародна економічна діяльність України: Підручник. — К.: КНЕУ, 2003. — 948 с.
27. Онищенко В. П. Зовнішньоекономічна політика України в контексті її конкурентоспроможності // Зовнішня торгівля: право та економіка. — 2005. — № 1. — С. 54–58.
28. Осика С. СОТ: Підручник. — К., 2005. — 490 с.
29. Проблеми та пріоритети формування інноваційної моделі розвитку економіки України / Я. А. Жаліло, С. І. Архієреєв, Я. Б. Базиліук та ін. — К.: НІСД, 2006. — 120 с. (www.niss.gov.ua).
30. Розвиток зовнішньої торгівлі України та її економічна безпека / За ред. В. Г. Андрійчука. — К.: НІСД, 1996. — 148 с.
31. Світогосподарські пріоритети України: Зб. наук. пр. / Ред. кол. А. С. Філіпенко. — К.: НАНУ, 2005. — 124 с.
32. Україна і світове господарство: взаємодія на межі тисячоліть / С. Філіпенко, В. С. Будкін та ін. — К.: Либідь, 2002. — 470 с.

33. *Управління зовнішньоекономічною діяльністю*: Навч. посіб. / За ред. І. І. Дахна. — К.: Центр учбової л-ри, 2007. — 328 с.
34. *Храмов В. О., Бовтрук Ю. А.* Зовнішньоекономічна політика: Навч. посіб. — К.: МАУП, 2002. — 264 с.
35. *Шемет Т. С.* Теорія і практика валютного курсу: Навч. посіб. / За ред. О. І. Рогача. — К.: Либідь, 2006. — 360 с.

Додаткова

36. *Авдокушин Е. Ф.* Международные экономические отношения: Учеб. пособие. — М.: ИВЦ “Маркетинг”, 1999.
37. *Бадрак О.* Поліпшення конкурентної позиції України засобами фіскальної політики // *Економіка України*. — 2006. — № 2. — С. 13–19.
38. *Бурлай Т. В.* Інтеграція України до СОТ. Оцінка перспектив через призму досвіду країн з перехідною економікою // *Компаньйон*. — 2006. — № 4.
39. *Гребельник О. П., Романовський О. О.* Основи зовнішньоекономічної діяльності: Навч. посіб. — К.: Деміург, 2003. — 296 с.
40. *Губський Б. В.* Інвестиційні процеси в глобальному середовищі: Моногр. — К.: Наук. думка, 1998. — 390 с.
41. *Дахно І. І.* Міжнародне економічне право. — К.: МАУП, 2000. — 160 с.
42. *Дахно І. І.* Міжнародне приватне право: Навч. посіб. — К.: МАУП, 2001. — 312 с.
43. *Дахно І. І., Бовтрук Ю. А.* Міжнародна економіка: Навч. посіб. — К.: МАУП, 2002. — 216 с.
44. *Дідівський М. І.* Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: Навч. посіб. — К.: Знання, 2006. — 426 с.
45. *Дроздова Г. М.* Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності підприємства: Навч. посіб. — К.: ЦУЛ, 2002. — 172 с.
46. *Жук М. В.* Комерційні відносини України: Підручник. — Чернівці: Рута, 2003. — 576 с.
47. *Киреев А. П.* Международная экономика: В 2 ч. — М.: Междунар. отношения, 2003. — Ч. 2. — 488 с.
48. *Кіндзерський Ю., Паламарчук Г.* Проблеми національної конкурентоспроможності та пріоритети конкурентної політики в Україні // *Економіка України*. — 2006. — № 8. — С. 19–29.
49. *Копійка В. В., Шинкаренко Т. І.* Європейський союз: заснування і етапи становлення: Навч. посіб. — К.: Вид. дім “Ін Юре”, 2001. — 448 с.

50. *Майєр Дж., Олесевич Д.* Міжнародне середовище бізнесу: конкуренція та регулювання у глобальній економіці: Пер. з англ. — К.: Либідь, 2002. — 703 с.
51. *Макогон Ю. В.* Внешнеэкономическая деятельность: Учебник. — Донецк: Альфа-Пресс, 2004. — 344 с.
52. *Макогон Ю. В., Орехова Т. В.* Глобализация и Украина в мировой экономике. — Донецк: ДоННУ, 2004. — 478 с.
53. *Международные валютно-кредитные и финансовые отношения: Учебник / Под ред. Л. Н. Красавиной.* — М.: Финансы и статистика, 2000. — 608 с.
54. *Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності: Навч. посіб. / За ред. І. І. Дахна.* — К.: Центр навч. л-ри, 2006. — 304 с.
55. *Міжнародна економіка: Навч. посіб. // За заг. ред. О. Г. Гуपालа.* — К.: Хай-тек Прес, 2007. — 368 с.
56. *Міжнародна економіка: Підручник / За ред. А. П. Румянцева.* — К.: Знання-Прес, 2003. — 447 с.
57. *Міжнародна економіка: Підручник / За ред. В. М. Тарасевича.* — К.: Центр навч. л-ри, 2006. — 224 с.
58. *Міжнародна економічна інтеграція на початку ХХІ століття.* — К.: Знання України, 2004. — 300 с.
59. *Моисеев С. Р.* Международные валютно-кредитные отношения: Учеб. пособие. — М.: Дело и сервис, 2003. — 576 с.
60. *Одягайло Б. М.* Міжнародна економіка: Навч. посіб. — К.: Знання, 2006. — 407 с.
61. *Основи економічної теорії: Підручник / За ред. С. В. Мочерного.* — Тернопіль: АТ “Тарнекс”, 1993. — 688 с.
62. *Пахомов Ю. М., Лук’яненко Д. Г., Губський Б. В.* Національні економіки в глобальному конкурентному середовищі. — К.: Україна, 1997. — 237 с.
63. *Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності: Навч. посіб. / За заг. ред. О. Х. Юлдашева.* — К.: МАУП, 2005. — 272 с.
64. *П’ятницький В., Онищук О.* Міжнародна торгівля послугами на основі принципів СОТ. — К.: UEPLAC, 2003. — 209 с.
65. *Рум’янець А. П., Рум’янцева Н. С.* Зовнішньоекономічна діяльність: Навч. посіб. — К.: Центр навч. л-ри, 2004. — 384 с.
66. *Світогосподарські пріоритети України: Зб. наук. праць / Ред. кол. А. С. Філіпенко.* — К.: НАНУ, 2005. — 124 с.

67. *Соглашение* о формировании Единого экономического пространства // <http://www.president.gov.ua>
68. *Стігліц Дж.* Глобалізація та її тягар: Пер. з англ. — К.: Вид. дім “КМ Академія”, 2003 — 252 с.
69. *Україна і світове господарство: взаємодія на межі тисячоліть /* А. С. Філіпенко, В. С. Будкін, А. С. Гальчинський та ін. — К.: Либідь, 2002.
70. *Управління зовнішньоекономічною діяльністю: Навч. посіб. /* За заг. ред. А. І. Кредісова. — К., 2000. — 448 с.
71. *Фомишин С. В.* Международные экономические отношения на рубеже тысячелетий: Учеб. пособие. — Херсон: Олди-плюс, 2002. — 560 с.

Інтернет-ресурси:

<http://europa.eu.int>

<http://euro.eu.int>

<http://www.eurunion.org>

<http://www.euro-emu.co.uk>

<http://www.intellectualcapital.ru>

<http://www.russ.ru>

<http://www.trader.relc.com>

<http://www.economist.com>

<http://www.rada.kiev.ua>

<http://www.m-economy.ru>

<http://www.oecd.org>

<http://www.bank.gov.ua>

<http://meta.com.ua>

<http://www.ukr.net>

<http://www.korrespondent.net>

<http://www.economic-ua.info>

<http://www.k2kapital.com>

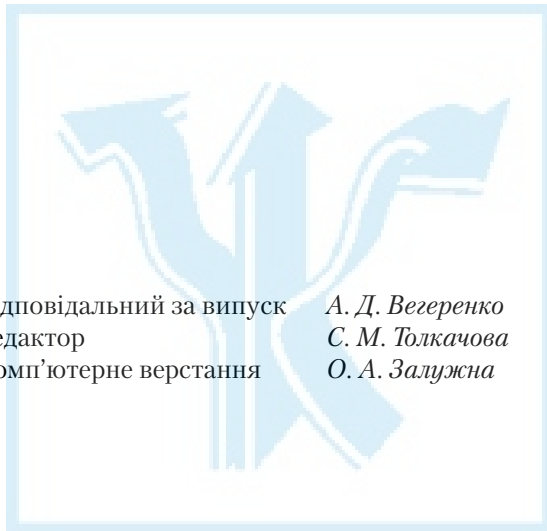
<http://www.interfax.ru>

<http://www.finansy.ru>

<http://www.onlinenewspapers.com>

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Тематичний план дисципліни “Зовнішньоекономічна політика”	5
Методичні рекомендації щодо самостійного вивчення тем курсу	6
Список літератури.....	57

Відповідальний за випуск	<i>А. Д. Вегеренко</i>
Редактор	<i>С. М. Толкачова</i>
Комп'ютерне верстання	<i>О. А. Залужна</i>

МАУП

Зам. № ВКЦ-3435

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП